

G.P.O, Sector 17, 2003/2005

Det finns en spänning mellan Folkhemmet som politisk idé och folkhemmet som bild. Det är denna spänning som Mats Eriksson har intresserat sig för och undersökt i en rad konstnärliga projekt, de senaste också genom andra kulturer än den svenska.

Det svenska folkhemmet med dess samtidigt egalitära och beskyddande anspråk har fascinerat många konstnärer som föddes på 60- och 70-talen. Folkhemmet är en del av deras barndomsmiljö, med allt vad det innebär av nostalgi och frustration. Därmed blir rörelsen mot folkhemmet dubbel – både trygghet och uppror.

Mats Eriksson är mest intresserad av folkhemmets estetik och då särskilt dess arkitektur – i vilka rum genomfördes detta gigantiska experiment som gjorde Sverige till en utopisk modell för många länder?

Folkhemsarkitekturen kan man säga är ett tema med variationer inom en ganska snäv ram. Men just därför förföll den snabbt. Det är en avgrund mellan Sven Markelius och Sigurd Perssons fantastiska hus och modellstäder och det derivat av folkhemmet som syns i Tenstas eller Rosengårds arkitektur. Ändå är de bakomliggande idéerna desamma, vilket fascinerar Mats Eriksson.

Men för att göra detta tema verkligt tydligt var han tvungen att gå utanför Sveriges gränser, till Le Corbusiers (och hans indiska assistenters) modellstad i Chandigarh i Indien. Det stora fotografiska projekt som blev resultatet, *Indian Grammar*, visar att en robust politisk idé kan producera stor arkitektonisk poesi – men att arkitekturen blir än mera intressant när den med ofta häpnadsväckande resultat har införlivats i det traditionella lokala sättet att leva.

Mats Erikssons motsvarande projekt med den egyptiska folkhemsarkitekten Hassan Fathy i södra Egypten (*Architecture for the Poor*) är mera uttalat politiskt – här tvångsförflyttades hela byar för att hindra invånarna i deras traditionella utkomst, som gravplundrare i Konungarnas Dal i Tebe. De egendomligt tomma och utarmade bilderna från modellstaden talar om hur invånarna flyr undan folkhemmets beskyddande och tillrättaliggande armar.

Mats Eriksson förenar estetisk känslighet med en icke tillrättaliggande objektivitet i sina konstnärliga projekt. Det gör dess politiska implikationer desto mera relevanta.

Gertrud Sandqvist Professor i teori på Konsthögskolan i Malmö

fd. Värnhems sjukhus, Malmö, 2001/2002

Mats Erikssons arbete har i många år varit en utforskning av det moderna projektet såsom det har manifesterats i arkitektur, det offentliga rummet och stadsplanering. Kanske den centrala aspekten av hans fotografiska arbeten är att det moderna projektets utveckling är lika mycket en saga om storslagen fåfänga och katastrofala misstag som det är en saga om högt utvecklade medmänsklighet samt upplyst tänkande. Erikssons fotografier är historiska dokument som kan berätta mycket om det spel av skillnader som karaktäriserar det moderna projektets verklighet. Hans verk visar att det finns många lärdomar att ta från ideologier och deras efterverkningar, både positiva och negativa.

Mats Erikssons bilder av stängda institutionella byggnader i Sverige är som ett bokslut över nedmonteringen av välfärdssamhället, och det svenska folkhemmet. Det finns en viss melankoli, en vag nostalgi i dessa bilder som dock är dämpade av den tryckande atmosfären som ofta råder i dessa statliga sjukhus och kontorsinteriorer. Här presenteras konflikterna mellan avsikt och praktisk funktion, idealism och pragmatism. En känsla av saknad infinner sig i utforskandet av utopiska visioner, men får sin motvikt i och med vetskapen om de auktoritära excesser som utopiska visioner kan leda till. Modernism som en frigörande ordningsskapande kraft är en idealbild som ibland finner sin motsats i verklighetsbilden där modernism har förvängts inom repressiva system.

Samtidigt som Sverige befann sig mitt i en statlig utbyggnad och förnyelse av en offentlig bostadspolitik, upplevde Indien en förnyelse som nation efter århundraden av Brittiskt kolonialstyre, en process symboliserad i uppbyggnaden av staden Chandigarh som huvudstad i delstaten Punjab. Merparten av den politiska utvecklingen i Indien under perioden präglades av ett letande för passande och beprövade system att adoptera. Chandigarh symboliserar däremot Indiens kamp för kulturellt oberoende och är en symbol för att Indien vänder sig bort från de då regerande stormakternas kontrollerande inflytande. Chandigarh är ett porträtt av Indien då landet återuppstår ur kolonialismen och resolut vägrar att absorberas av aggressiva världsdiskurser. Le Corbusiers modernism var helt i linje med Indiens strategi av alliansfrihet. Indiens enda storskaliga modernistiska byggnadsprojekt har åldrats såsom modernistisk arkitektur brukar åldras i alla länder; ibland med värdighet och vördnad, och på andra håll genom att tas för givet och absorberas av vardagens kaotiska levnadsmönster. De offentliga byggnaderna är fortfarande grandiosa och imponerande, och bostadskomplexen med butikerna verkar välomtyckta och inbudda. Erikssons bilder av Chandigarh visar oss att den utopiska visionen inte behöver följas slaviskt för att lyckas.

I Erikssons serie fotografier betitlad *Arkitektur för de fattiga: Ett experiment på den Egyptiska Landsbygden* utforskas den egyptiska arkitekten Hassan Fathys arbete. Under efterkrigstiden ritade Fathy idealstäder som en lösning för de bostadsproblem som fanns bland landets fattiga och traditionellt nomadiska befolkning.

Olyckligtvis accepterar tredje världens moderna arkitekter alla facila lösningar som den moderna teknologin kan erbjuda utan en tanke på konsekvenserna detta kan ha för komplexa kulturella system. Ovetandes om att civilisation mäts genom vad man själv bidrar till kulturen och inte genom vad man tar från andra, fortsätter tredje världens moderna arkitekter att ta från västvärldens arkitekter i Europa och Nordamerika, utan att någonsin försöka uppskatta värdet av deras egna kulturella arv.

– Hassan Fathy

Fathy ville att de boende skulle ha inflytande över skapandet av deras stad, och att de skulle ha en roll i byggprocessen genom spridningen av kunskaper i traditionell byggnadsteknik. Avsikterna för dessa byggprojekt misslyckades på grund av brist på förtroende bland den lokala befolkningen och brist på regeringsstöd. Projekten står kvar som söndervittrade men bebodda lämningar, återstoden av ett potentiellt alternativ till adopterandet av västvärldens modernistiska tradition. Erikssons fotografier fångar de intensiva färgerna och kontrasterna i ökenbosättningarna och den stillheten blandat med melankoli som tycks regera. Kompositionen i bilderna gör oss uppmärksamma på och framhäver de dynamiska linjerna och formerna i Fathys verk. Fotografierna är formellt vackra dokument över en modern arkitektur som utforskar möjligheterna i det lokala och det plats specifika.

I serien *Jakriborg* visar Eriksson den pågående konstruktionen av en stad i södra Sverige som bryter totalt med den dominerande modernistiska traditionen. Istället för att närma sig det samtida är hela staden ett simulacrum av en befäst medeltida stad. Jakriborg erbjuder allmänt tillgängliga boendeformer till överkomliga priser samtidigt som den avfärdar de traditioner som har format svenska städer under de senaste hundra åren. Staden erbjuder bostäder i en halvt artificiell hemtrevlig idyll långt från betongbrutalismen i andra städer och långt utanför consensus i svensk arkitektur. Avståndstagandet från den modernistiska mallen innebär att en absolut och totalt genomtänkt stadsplan uteblir. Detta har lett till att vissa icke-platser har uppstått i staden; små markplättar, upphöjda betong ytor, och märkliga hörn utan något definierad syfte eller funktion, och som inte visar tecken på att ha blivit gömda eller förtäckta.

Upptäckandet eller "etableringen" av sådana icke-platser sker nästan uteslutande genom att människor "ätertar" utrymmen som har någon slags försummad funktion. Att de finns i Jakriborg visar på stadens brister men även dess potential som en flexibel social yta. Det är kanske inget sammanträffande att den nuvarande befolkningen är något av ett tvärsnitt av det svenska samhället, subkulturella strömningar inkluderat. Det är möjligt att staden ändå kan komma att bli ett slags oavsiktlig arvtogare till den svenska folkhemsdrömmen.

Jakriborg, 2003-08

Arkitektur är den mest omedelbart visuella påminnelse vi har av vår politiska historia och Mats Erikssons fotografier är påminnelser av vad vi har skapat i den moderna eran, vilka misstag vi har gjort och vilka segrar vi kan hävda. Fotografierna visar oss den mänskliga verkligheten bakom idealistiska visioner. De fungerar som ett slags historisk summering av de olika vägar som moderniteten och modernism har tagit, samtidigt som de representerar olika människors liv och handlingar och hur de har interagerat med sin miljö. Med tålmod kan vi kanske se vilka lärdomar vi kan ta, både från visionärerna inom politik och arkitektur, och de människor som levde med dessa visioner. Vi kan kanske hitta de guldorn som gömmer sig, palats som finns begravda under öknen.

Finbar Krook Rosato Curator och skribent

Läs artikeln i sin helhet på www.regionmuseet.se under rubriken *Konsthallen*.

Market, Bariz al Gedida, 2006/2008